

Yayına Geliş Tarihi: 14/05/2018
Yayına Kabul Tarihi:05/06/2018
Online Yayın Tarihi: 31/07/2018

Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik
Araştırmalar Dergisi
Cilt: 2, Sayı: 4, Yıl: 2018, Sayfa: 20-31
ISSN: 2587-2206

EDREMIT KÖRFEZİ'NİN GÜNEY KESİMİNDE ORTAÇAĞ

Prof. Dr. Engin BEKSAÇ¹

Özet

Edremit Körfezi'nin güney kesimi üzerine yapılan çalışmalar çok sınırlıdır. Bölge üzerine yayınlanmış olan kaynakların sayısı da çok sınırlıdır. Bu çalışma genelde orijinal olup, bazı buluntular dışında ortaya çıkan bulguların önemli bir bölümünden ilk defa söz edilmektedir.

Çalışmada Edremit Körfezi'nin kendisine has tarihsel oluşumu ve kimliği doğrultusunda ele alınan bölgeler arasında Edremit, Burhaniye ve Ayvalık İlçeleri'nde yer alan Prehistorik, Protohistorik ve Antik Dönemlerden kalma bulgular ortaya konmuştur. Edremit Körfezi'nin güney kesimi arkeolojik ve tarihsel mirasın korunması hususunda büyük güçlükler arz eder, bilinçli tahribatın verileri hızla tükettiği buhranlı bir döneme konu olmaktadır.

Edremit Körfezi'nin güney kesimi Kuzey Batı Anadolu Kültürel kimliği ve Arkeolojisi için önemli bir alan teşkil etmektedir. Edremit Körfezi'nin güney kesimi Prehistorik, Protohistorik ve Antik Dönemlerde yoğun nüfuslu ve önemli yerleşme merkezleriyle temsil edilen bir bölge olarak ön plana çıkarken, Geç Antik'ten itibaren, özellikle Ortaçağ boyunca önemli bir nüfus azalması ve yerleşim sistemindeki değişikliği ortaya koymuş bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler : Edremit Körfezi, Ortaçağ, Antik Çağ, Arkeoloji

¹ Prof. Dr. Engin BEKSAÇ, Sanat Tarihi Bölümü, Trakya Üniversitesi, Edirne
(ebeksac@gmail.com)

MEDITERRANEAN IN THE SOUTH OF THE EDREMIT KÖRFEZİ

Abstract

Studies on the southern part of the Gulf of Edremit are very limited. The number of sources published on the region is also very limited. This study is generally authentic and a considerable part of the findings that come out except from some finds is mentioned for the first time.

In this study, among the regions handled in accordance with the historical formation and identity of the Edremit Gulf, the findings inherited from Prehistoric, Protohistoric and Antique Periods located in Edremit, Burhaniye and Ayvalık Provinces are revealed. The southern part of the Gulf of Edremit presents great difficulties in preserving the archaeological and historical heritage and it is discussed of a hard period when conscious destruction quickly consumes data.

The southern part of the Gulf of Edremit constitutes an important area for Northwest Anatolia Cultural Identity and Archeology. While the southern part of the Edremit Gulf comes into the prominence as a region represented by densely populated and important settlement centers in Prehistoric, Protohistoric and Antique Periods, since the Late Antiquity, it has revealed that a substantial decrease of population especially, throughout the Middle Ages and a change in the settlement system.

Key Words: *Edremit Gulf, Middle Age, Ancient Age, Archeology*

GİRİŞ

Edremit Körfezi'nin güney kesiminde yapılan çalışmalar çok kısıtlı olduğundan dolayı, bu bölgede yayınlanmış kaynakların sayısı da çok sınırlıdır. Bu nedenle bölge içinde kalan çalışmalar çoğunlukla orijinaldir. Bölge kendine has özellikleriyle farklı bir kimlik sergilemektedir. Bölgenin araştırılmasında bölgenin kendine has kültürünün açıklanmasında sadece belirli bir döneme bağlı kalınmamalıdır.

Edremit Körfezi'nin güney kesimi arkeolojik ve tarihsel mirasın korunması hususunda büyük güçlükler arz eden bölgelerin başında gelmekte olup, bilinçli tahribatın hızla bütün kültürel verileri tükettiği bir duruma sahne olmaktadır. Kültürel tahribattan en çok etkilenen süreçlerin başında Ortaçağ süreci gelmektedir. Edremit Körfezi'nin güney kesiminin Ortaçağ süreci ile ilgili tarihi belge ve yazılı veriler çok kısıtlı ve yetersiz sayıda olduğundan bu süreci tam olarak aydınlatmaktan uzaktır. Bu nedenle, Ortaçağ süreci için arkeolojik çalışmaların katkısı büyük olup, bu çalışmada ortaya konanlar yapılan yüzey araştırmaları ve diğer çalışmalar temelinde teşhis edilen bilgiler ışığında sağlanan verilerden kaynak almaktadır.

Edremit Körfezi'nde Ortaçağ

Edremit Körfezi'nin güney kesimi üzerine yapılan çalışmalar çok kısıtlı olup, bölge üzerine yayınlanmış olan kaynakların sayısı da çok sınırlıdır. Bu nedenle genelde uzun zaman bir terra incognita olarak kalan bölge için bu çalışma genelde orijinal olup, bazı buluntular dışında ortaya konan ve teşhis edilen buluntuların önemli bir bölümü de ilk defa bahis konusu olmaktadır(1).

Genel olarak gözden uzak kalan bu bölge kendisine özgü nitelikleriyle farklı bir kimlik sergilemekte olup, birçok araştırmacının bilinçsizce kendi bölgelerinin materyalleriyle karşılaştırma yanılgısına düşecekleri ve bilimsel yanılgılara sebep olabilecekleri yorumlar yapmalarına neden teşkil edebilecek buluntularıyla aldatıcı da olabilecek bir durum sergilemektedir. Bu dar bölgenin kendisine has tarihsel oluşumu ve kimliğini bilmeden konuşmak yanılgısına düşmek ve hatalı yorumlara sebep olmamak için bu bölgede çalışan ve uzmanlaşmış bulunan bir araştırmacı olarak yazar, özellikle Ortaçağ sürecini temel almamasına rağmen, bu husustaki yanılgılara cevap vermek ve aynı zamanda bu sürecin tam olarak anlaşılabilmesi ve üzerine gerçek bilimsel çalışmaların yapılabilmesi için bu sürecin yerleşmelerinin önemini vurgulamak için bu konuyu ele almış bulunmaktadır.

Edremit Körfezi'nin güney kesimi arkeolojik ve tarihsel mirasın korunması hususunda büyük güçlükler arz eden bölgelerin başında gelmekte olup, bilinçli tahribatın hızla bütün kültürel verileri tükettiği vahim bir faaliyete sahne olmaktadır. Bu hususta bütün kültürel süreçler önemli bir tahribat göstermesine rağmen en çok etkilenen süreçlerin başında Ortaçağ süreci gelmektedir. Anadolu'nun diğer bölgelerinden farklı bir tarihsel kimlik göstermesine ve Türk kimliği hayli geç gelmesine rağmen, bu durumu bilmeyen Ortaçağ süreci ile ilgilenen araştırmacı ve uzman kimliğiyle karşımıza çıkan kişilerin diğer bölgeler ile karşılaştırmaları hususunda dikkatsizce davranmaları önemli problemlere ve yanılgılara sebep olabilecek önemli bir bilimsel tehlike arz etmektedir. Ağır tahribat faaliyetlerine ve bilimsel yanılgılara uzanabilecek dikkatsiz ve aceleci yorumlarla yapılan

yaklaşmalara rağmen Edremit Körfezi'nin güney kesimi Kuzey Batı Anadolu Kültürel kimliği ve Arkeolojisi için önemli bir alan teşkil etmektedir.

Edremit Körfezi'nin güney kesiminin Ortaçağ süreci ile ilgili tarihi belge ve yazılı veriler çok kısıtlı ve yetersiz sayıda olup, bu süreci tam olarak aydınlatmaktan uzaktır. Bu nedenle diğer erken süreçler gibi, Ortaçağ süreci için de arkeolojik çalışmaların katkısı büyük olup, bu çalışmada ortaya konanlar yapılan yüzey araştırmaları ve diğer çalışmalar temelinde teşhis edilen bilgiler ışığında sağlanan verilerden kaynak almaktadır. Bu noktada, bu bölgede daha önce araştırma yapmış olan kişilerin sayısının da çok az sayıda olması ve onların da ana yollardan fazla uzaklaşmamış oluşu ilginç bir durum arz etmektedir. Bu araştırmacılar arasında da genellikle ana amaç Ortaçağ sürecinden çok Antik süreç üzerine veri toplamak olmuştur. Bu araştırmacılar arasında özellikle W. Judaich (Judaich W. 1898), T. Wiegand (Wiegand T. 1904), J. Stauber (Stauber J. 1996) ve yazarın çalışmaları (Beksaç E. 1999, 2000 ve basımda) art niyetler ve değişik politik yaklaşımlardan uzak bilimsel verileriyle daha erken süreçler üzerine odaklanmalarına rağmen Ortaçağ süreci yerleşmeleri hakkında da önemli bir yol gösterici olabilecek niteliktedir.

Edremit Körfezi'nin güney kesimi Prehistorik, Protohistorik ve Antik Dönemlerde yoğun nüfuslu ve önemli yerleşme merkezleriyle temsil edilen bir bölge olarak ön plana çıkarken, Geç Antikte'den itibaren, özellikle Ortaçağ boyunca önemli bir nüfus azalması ve yerleşim sistemindeki değişikliği ortaya koymuş bulunmaktadır. Mamafih, bazı Antik Çağ yerleşmeleri ışığında daha erken süreçlerde de var olduğu anlaşılan bir iç bölgelere doğru çekilme eylemi, daha çok denize dayalı bir yaşam yolu oluşturduğu gözlenen bölgenin bahsi geçen süreçlerde kıyıdan uzaklaşan ve hatta, kıyıdan görünürlüğü imkansız hale getirilirken, kıyıyı çok iyi gören ve denetleyebilen konumlardaki yerleşmelerle temsil edilmesi ilginç bir nitelik taşımaktadır. Bu hususta korsanlık eylemi Osmanlı süreci içinde tanıdığımız önemli bir eylem biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bölge yerleşmelerinde iskan olmuş kişiler bölgenin özgün koşulları nedeniyle asayişten uzak ve denetlenmesi zor olan bu bölgede ya bizzat korsanlık yapmakta ya da korsan saldırılarına açık bulunmaktadır. Bu durum 1093 civarında bölgeye geldiği bilinen Çaka Bey' den çok önce de , çok sonra da bu hususiyetini korumuş gibi görünmektedir. Bu durumu kanıtlayan en önemli veri Ayvalık ilçesi sınırları içinde bulunan Maden Adası üzerindeki gözetleme ve haber verme işlevine sahip olduğu hemen fark edilen ve benzerleri korsan saldırılarına açık İtalya kıyıları, Sardinya ve Sicilya'da görülen kule kalıntısında karşımıza çıkmaktadır. Yaklaşık bir kare plan gösteren taştan örme kulenin Ege Denizi'ni denetleyen ve körfezin içinde saklanmış bulunan ve Ortaçağ yerleşim izleri gösteren bölgelerle irtibatlı durumu çok ilgi çekicidir.

Araştırmaların gerçekleştirildiği bölgelerde yoğunluk olarak nekropol alanlarıyla teşhis edilen Ortaçağ süreci için yerleşim alanlarını ilk planda teşhis etmek zorluk arz etmektedir. Bu durum bu bölge için önemli bir durum arz etmektedir. Yetersiz çalışmalar ve veri eksikliği nedeniyle şu an için önemli mimari buluntularla tam anlamıyla temsil edilmeyen Ortaçağ süreci için çok sayıda, fakat dağınık olan mimari elemanlar ve şipoli malzemenin sıklıkla rastlanması bu bölgede de önemli bir mimari faaliyetin mevcudiyeti ve bulunabilirliği hususunda önemli bir gösterge olarak karşımıza çıkmaktadır.

Araştırmaya konu olan günümüz yerleşmeleri arasında Edremit İlçesine bağlı Güre Beldesi ve çevresi yoğun bir Geç Antik ve Erken Ortaçağ süreciyle ilgili şipoli parçalar ve nekropol malzemesi ortaya koymuştur. Bu durum aynı ilçenin Zeytinli ve Yolören (Araplar) yerleşmeleri ve çevresinde de kendisini göstermiştir. Edremit İlçe merkezi ve çevresinde de mevcut olduğu bilinen Ortaçağ süreci kale ve yerleşmelerinden arda kalan bazı izleri teşhis etmek mümkündür. Ortaçağ süreci ile ilişkili önemli yerleşme izleri gösteren mahallere sahip olan Burhaniye'de özellikle Dutluca köyü ardında kalan Ören Mevkii'nde Bizans Seramiklerine rastlamak ilginç bir nitelik taşıırken, Yunuslar Köyü yakınında Aleksey Çeşme ile diğer mahallerde ve köy meydanında bu süreçle ilgili materyalleri teşhis etmek önemlidir. Bahadınlı Köyü ve çevresinde fark edilen Ortaçağ yerleşme izleri ve bu süreçle ilişkili seramik materyal, özellikle Burhaniye ilçesinin ilginç bir yerleşmesi olan ve adını bir kale kalıntısından alan Hisarköy'de karşımıza çıkmaktadır. Önemli ölçüde tahrip olmuş bulunan bu kaleden üç burç ve bazı duvar izleri kalmış bulunmaktadır. Merkezinde bir Demir Çağı kaya sunağı bulunan bir tepe üzerinde yer alan kale ve çevresinde bol miktarda bulunan Sgrafito Bizans keramiği ve köy çevresinde de teşhis edilen Bizans keramikleri yanında Demir Çağı keramiğinin varlığı bu kalenin Bizans sürecine işaret eder nitelikte olup, bölgede daha sonraki süreçlere ait malzeme bulunmaması kalenin Bizans süreci ile ilişkisini açıkça sergilemekte olup, çok yakınında yer alan Pelitköy ve çevresinden toplanan Bizans Dönemi sütun başlıkları ve mimari parçalar her iki köy ve çevresinde önemli Bizans yerleşimi olduğunu göstermektedir. Bu bölgede yakın bir mesafede yer alan Şahinler ve Şarköy gibi yerleşmelerde de görülen mimari parçaların bolluğu bu durumu destekler gibidir. Bütün bu yerleşmeler kıyıda içerlerde yer alan, fakat kıyıyı denetleyen konumlarıyla dikkat çeken yerleşmeler olarak dikkat çekmektedir. Bu bölgede yaşayan köylülerden edinilen bilgilerden de bu yerleşmeler ile korsan saldırılarına karşı korunma amaçlı iskanın amaçlandığına dair bazı tarihi bilgilerin elde edilmiş olması da halk belleğinde mevcut ilginç çağrışımlara olanak vermesi açısından önemlidir. Pelitköy ve çevresinde mevcut bulunan Ortaçağ yerleşim izleri ağır tahribata rağmen seramik izleri ve mimari parçaların bolluğuyla dikkat çekici bir nitelikte olup, kıyı kesiminde yer alan bazı nekropol ve yerleşim izleriyle çok geniş bir alan teşkil etmektedir.

Burhaniye İlçesi'nin önemli Ortaçağ izleri gösteren önemli bir yerleşmesi Olan ve Antik Çağ'ın önemli bir yerleşmesi olan Adramytteion yerleşmesi üzerinde yer alan Ören'de çok sayıdaki Bizans seramik materyali ve burada bulunduğu bilinen Erken Bizans Devri mimari parçaları yoğun olarak Klasik, Hellenistik ve Roma süreçlerine ait veriler ortaya koyan bu yerleşmenin özellikle Erken Bizans sürecinde de önemli bir yerleşme olduğunu, fakat daha sonraki süreçlerde terk edildiğini gösterir niteliktedir. Yerleşmenin sur duvarları yanında diğer mimari parçalarına da rastlamak bütün ağır tahribata rağmen mümkün olabilmekte olup, bölgeden toplanan Bizans paralarının varlığı bu önemli arkeolojik alanın Ortaçağ arkeolojisi açısından da taşıdığı önemi gözler önüne sermektedir. Bu noktada, Ortaçağ arkeolojisi açısından önem taşıyan ilginç bir obje üzerinde Ceneviz Cumhuriyetiyle ilintili alçak kabartma olarak yapılmış olan ve üzerinde içinde haç bulunan bir küre tutan Feniks tasvirinin bulunduğu arkasındaki metal kenet izlerinden bir binanın duvarına yerleştirilmek için yapıldığı belli olan mimari parçadır. Bu parça tarihi kayıtlardan bir dönem Bizans yöneticileri tarafından Cenevizliler'in koruması ve denetimine bırakıldığı bilinen Adramytteion yerleşmesi ve buradaki Ceneviz varlığı için önemli bir arkeolojik kanıt olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu obje şu anda Burhaniye Belediye deposunda bulunmaktadır.

Ortaçağ yerleşme izlerinin önemli bir nitelikte karşımıza çıktığı bir alan da Gömeç İlçesi ve çevresinde karşımıza çıkmaktadır. Önemli bir Prehistorik ve Antik Çağ yerleşmesi olan Kızçıflık (Trikopis Çiftlik) çevresinde görülen Bizans keramikleri , mimari parçaları ve duvar izleri yanında, daha önce Wiegand tarafından da bahsedilen (Wiegand 1904 s. 260) Yahya Köy'ün Eski mezarlığı ve Camii'nde görülen büyük sütunlar ve camide musalla taşı olarak kullanılmış bulunan Erken Bizans sürecine ait sütun başlığı ve diğer mimari parçalar önemli bir Erken Bizans yerleşmesi ve yapılarının varlığına işaret ederken, Gömeç ve Hacı Osman Köyü içinde rastlanmış bulunan mimari parçalar ve sütunlar bu bölgedeki Erken Ortaçağ yerleşmesinin önemini sergilemektedir. 1997 yılında Gömeç Belediye Başkanı'nın odasında bulunan ilginç bir mimari elemanda bu durumun diğer bir kanıtı olarak belirlenmişti. Gömeç ve çevresinden toplandığı bilinen ve bir örneği yazar tarafından Kızçıflıkta bulunarak Balıkesir müzesine teslim edilen Bronz Bizans sikkelerine rastlanan Gömeç İlçesine bağlı Tursunlu ve Ulubeyler köyleri de önemli Bizans Dönemi izleri gösteren yerler olarak teşhis edilmiş bulunmaktadır. Bu bölgelerde Bizans paraları yanında Ortaçağ süreci ile ilintili paraların bulunduğu dair bilgilere halk arasında rastlanmış olması ilginçtir.

Bunlar dışında Gömeç Kıyı bölgesinde Karatepe ve İlçe merkezi ardındaki Çakıllık Mevkileri Ortaçağ nekropol alanları izleri ortaya koyan alanlar olarak belirlenirken, Kızçıflık'te de bu süreçle ilintili nekropol malzemesine rastlanması ilgi çekicidir. Bu noktada, Gömeç İlçesi'ne bağlı Keremköy çevresinde rastlanılan

bazı Ortaçağ keramik materyali yanında, 19. Yüzyıl sonu ve 20. Yüzyıl başlarında mevcut olduğuna dair bilgiler edinilen mimari izlere rastlanılamamakta oluşu ile, Wiegand (Wiegand 1904 s. 262)tarafından Keremköy'ün kıyı kesiminde bulunduğu belirtilen bir kilise kalıntısının artık yok edilmiş olması bilimsel çalışmalar açısından önemli bir kayıp teşkil etmekte olup, önemli verilerin kaybedilişi açısından önemli bir nitelik taşımaktadır. Buna rağmen, varlığı 19. Yüzyıl sonlarından beri bilinen ve mimari yerleşiminin bir taslağı da yayınlanmış bulunan (Wiegand 1904, s. 259) dikkat çekici bir Ortaçağ yerleşiminin kalıntıları Ayvalık İlçesi sınırlarında kalan Yumurta Adası üzerinde yer almaktadır.

Ayvalık çevresinde yer alan diğer adalar üzerinde de Ortaçağ süreci ile ilişkili başka yerleşim alanlarının izlerine rastlanmış olup, bunların da Erken Ortaçağ süreci ile ilişkisi kadar, Bizans yerleşimleriyle ilişkisi anlaşılmaktadır. Bunlar içinde özellikle Alibey (Cunda) Adası'nın girişinde ve adanın güney doğusunda yer alan ve Antik Pordoselene veya Nesos şehriyle ilintili olduğu bilinen kesimde tespit edilen seramik buluntuları yanında, artık yerinde bulunmayan bazı mimari parçalar ve zaman zaman tespit edilen döşeme mozayikleri ilgi çekici bir biçimde Klasik, Hellenistik ve Roma Dönemi yanında bir Erken Bizans yerleşmesinin varlığını gözler önüne sermektedir. Bu kesimde bulunarak Balıkesir Müzesi'ne verilmiş bulunan Justinien devrine ait olması muhtemel ve 4. Darphane basımı Kırklık Follis de burada bir Erken Bizans varlığını kanıtlar gibidir. Bu yerleşmenin Erken Bizans sürecinde önemli bir yerleşme olduğuna dair kayıtlara rastlamak da mümkündür.

Ayvalık İlçesi sınırları içinde kalan bir diğer ada olan Çıplak Ada (Chalkys) üzerinde de yapılan çalışmada Geç Roma ve Erken Bizans süreci ile ilintili olması muhtemel seramik malzemesi yanında bir kastruma ait olması muhtemel mimari izler yanında bazı nekropol malzemesine rastlanmıştır. Özellikle, Maden Adası üzerinde yer alan kule kalıntısıyla birlikte Pordoselene (Nesos) yerleşmesinin bulunduğu iç kesime açılan bir deniz geçişini kontrol eden bu kastrum kalıntısı denizden gelebilecek saldırı ve tehdiye karşı alınmış bulunan savunma kaygısının önemli göstergeleridir.

Ayvalık İlçesi sınırları içinde yapılan araştırmalar esnasında bulunan ilginç bir Ortaçağ yerleşmesinin izlerine Altınova Beldesi ardında kalan Üçkabağaç Köyü girişinde rastlanmış olup, denizden hayli içerde kalan bu yerleşmenin Klasik dönemden itibaren iskan edildiğini gösteren seramik buluntuları yanında bol miktarda Bizans seramiğine rastlanmıştır. BU yerleşme hakkında yapılan araştırma esnasında Üçkabağaç sakinlerinden bu alandan kabartmalı plastik mimari parçalar çıkarıldığına dair bilgi edinilmiş bulunması da ilgi çekicidir. Bunlar dışında bu köyün ardında kalan köylerden de kanunsuz yollarla bazı Ortaçağ süreci buluntularının kazılarak çıkartıldığına dair bilgiler derlenmiştir. Altınova Beldesi yakınlarında yer alan ve bu gün için yok edilmiş bulunan önemli bir arkeolojik höyük

olan Yeniyeldeğirmeni Tepe'de kazı yapmış olan yabancı ekibin elemanları (Lambrianidis, K et al. 1996, 1997a, 1997b) tarafından da bu alanda da Ortaçağ süreci ve özellikle Bizans varlığına işaret eden seramik buluntularının mevcudiyetine dair bilgiler ortaya konmuş bulunmaktadır. Bu noktada, Üçkabağaç Köyü girişinde yer alan yerleşim alanı ile Yeniyeldeğirmeni Tepe arasındaki bir konumda yer alan ve Altınova Belediyesi tarafından Sanayi Bölgesi ilan edilerek yok edilme tehdidi altında bulunan önemli bir nekropol alanı olan Eski Kaynak Nekropol alanı ve ardındaki yükselti üzerinde de Prehistorik, Klasik ve Roma seramik materyali yanında Bizans seramik materyaline rastlanmış olması ilgi çekicidir.

Edremit Körfezi'nin güney kesimi ilginç bir nitelik sergileyerek önemli bir Prehistorik , Protohistorik, Klasik ve Ortaçağ kültür varlığını bünyesine almıştır. Öncelikle Özellikle Prehistorik ve Protohistorik süreçlerle birlikte Klasik Dönem'de de denize dayalı bir yerleşim tipolojisi gösteren bölgenin, Özellikle Geç Antik süreçten itibaren denizden gelen tehditler sebebiyle farklı bir yerleşim tipi geliştirdiği gözlenmektedir. Korsanlık faaliyetlerinin büyük önem taşıdığı bu bölgede daha Roma çağı içlerinde bile terk edilmiş bulunan önemli yerleşmeler olduğu anlaşılmaktadır. Bu noktada, Strabon'un Geografia ve Plinius'un Naturalis Historia (V-121) adlı eserleri ayakta kalan bazı yerleşmelere işaret etmekte olup, özellikle günümüzde Bergama İlçesi sınırlarında kalan Perperene kenti ile Coryphas Oppidium'unu Ayvalık çevresine koyarken ayrıca Pordoselene ve Nesos adlarını da zikr etmektedir. Bunlar dışında kısmen bir bölge kısmen de küçük bir yerleşme adı olarak Herakleia adı geçmektedir. Bunlar dışında Her iki antik yazarın yaşadığı süreçte en önemli bölge şehri olarak adı geçen Adramytteion yanında adı geçen diğer yerleşmeler Lyrnessos ve Miletos olarak teşhis edilmekte olup, özellikle Burhaniye İlçe Merkezi'ne bağlı bir yerleşim bölgesi olan Ören altında kalan Adramytteion'un önemli bir Ortaçağ yerleşmesi olduğu ve özellikle de Erken Ortaçağ sürecinde önemli bir iskan ve Piskoposluk merkezi olduğu bilinmektedir.

Bölgenin Ortaçağ süreci ile ilgili veriler arasında önemli yerleşmeler olarak adı geçen San Anania (veya Agios Ananias) ve San Zorzo (Agios Georgios) yerleşmeleri hakkındaki bilgiler (Tomashek W 1891 s. 23-25) bu yerleşmeleri kıyı ile ilintili olarak göstermekte olup, özellikle San Zorzo'yu Burhaniye İskele Mevkii çevresine koymaktadır. Bu durum ve arkeolojik verilerin ışığında Pelitköy kıyı kesimi ile bağıntılı bir yerleşmenin varlığı netleşirken, diğer yerleşme hakkında konuşmak zordur.

Bizans İdari sistemi içinde fazlasıyla iyi idare edilemediği ve asayişinin de daha sonraki süreçler gibi pek iyi olmadığı anlaşılan bu bölgenin ulaşımının da daha çok denize dayalı olduğu anlaşılmakta olup, savunma konusunda da Bizans yönetimi için önemli sorunlar teşkil ettiği fark edilmektedir. Bu nedenle özellikle Geç Ortaçağ

sürecinde bölge yönetimi ve savunmasında Midilli Adasını ellerinde tutan ve önemli bir deniz gücü olan Cenevizliler'in etkinlik kazanması ve ilk Türk işgalinin de denizden gelmesi rastlantı değildir. Özellikle bölgedeki günümüz yerleşmelerinin daha önceki süreçlerden gelen bir şekilde bir iskele bölgesi ve ardındaki denize karşı korumalı gerçek iç bölge yerleşmesi biçimindeki yapılaşmasının da gösterdiği gibi kendisine özgü bir yapılaşma stratejisi takip ettiği de bellidir.

Bizans İdari sistemi içinde Neocastron Theması içinde kalan bölgede Türk varlığı 1093 de Çaka Bey'in bölgeyi almasıyla başlarsa da bu varlık geçici olmuştur. 1097 de bölge Haçlılar'ın eline geçer. Bu süreç bölgede önemli bir yıkım sürecidir. 12. Yüzyıl içinde kıyı yerleşmeleriyle birlikte kırsal yerleşmelerin de terk edildiği ve bölgede tahkimatlar yapıldığı bilinmektedir. Türkler ve Bizanslılar arasında olduğu kadar Latinler içinde geçici hakimiyet bölgesi olan bu alan 1261 den sonra Ceneviz ve Venedik için önemli bir imtiyaz bölgesi olurken bölgede tesis edilen Karasi Hakimiyeti 1305 civarından itibaren olmuşsa da, 1334 te bir Haçlı gücü bir süre yine hakimiyeti ele geçirmiştir. 1336-1337 sürecinde Osmanlılar Karasi topraklarını ele geçirirken bu bölge yine de Karasi yönetiminde kalmıştır. Bölgedeki en erken Beylikler devri eserleri de ancak 1300-1305 sürecine tarihlendirilen örnekler olarak teşhis edilmektedir.

SONUÇ

Bu çalışma Edremit Körfezi'nin güney kesimi üzerine yapılan çalışmaların çok kısıtlı olması, bölge üzerine yayınlanmış olan kaynakların sayısının da çok sınırlı olması dolayısıyla özellikle Ortaçağ sürecini temel almamasına rağmen, bu konudaki eksikliği giderebilmek, buna ek olarak bu sürecin tam olarak anlaşılabilmesi ve üzerine gerçek bilimsel çalışmaların yapılabilmesi için bu süreçte yerleşmelerinin önemini vurgulaması bakımından önem arz etmektedir.

Edremit Körfezi'nin güney kesiminin Ortaçağ süreci ile ilgili tarihi belge ve yazılı veriler çok kısıtlı ve yetersiz sayıda olup, bu süreci tam olarak aydınlatmaktan uzaktır. Bu nedenle diğer erken süreçler gibi, Ortaçağ süreci için de arkeolojik çalışmaların katkısı büyük olup, bu çalışmada ortaya konanlar yapılan yüzey araştırmaları ve diğer çalışmalar temelinde teşhis edilen bilgiler ışığında sağlanan verilerden kaynak almaktadır.

Araştırmaların gerçekleştirildiği bölgelerde yetersiz çalışmalar ve veri eksikliği nedeniyle şu an için önemli mimari buluntularla tam anlamıyla temsil edilmeyen Ortaçağ süreci için çok sayıda, fakat dağınık olan mimari elemanlar ve şipoli malzemenin sıklıkla rastlanması bu bölgede de önemli bir mimari faaliyetin

mevcudiyeti ve bulunabilirliği hususunda önemli bir gösterge olarak karşımıza çıkmaktadır.

Araştırmaya konu olan günümüz yerleşmeleri arasında Edremit, Burhaniye, Ayvalık İlçeleri ve çevrelerinde yoğun bir Geç Antik ve Erken Ortaçağ süreciyle ilgili şipoli parçalar ve nekropol malzemesi ortaya koymuştur. Edremit İlçe merkezi ve çevresinde Ortaçağ süreci kale ve yerleşmelerden arda kalan bazı izleri teşhis etmek mümkündür. Bizans Seramiklerine rastlanırken, civarda bu süreçle ilgili materyaller teşhis edilmiştir. Konu olan bölgede mevcut bulunan Ortaçağ yerleşim izleri ağır tahribata rağmen seramik izleri ve mimari parçaların bolluğuyla dikkat çekici bir nitelikte olup, kıyı kesiminde yer alan bazı nekropol ve yerleşim izleriyle çok geniş bir alan teşkil etmektedir. Bölgeden toplanan Bizans paralarının varlığı bu önemli arkeolojik alanın Ortaçağ arkeolojisi açısından da taşıdığı önemi gözler önüne sermektedir. Ortaçağ yerleşme izlerinin önemli bir nitelikte karşımıza çıktığı bir alan da Gömeç İlçesi ve çevresinde karşımıza çıkmaktadır.

Çalışmaya konu olan bilinçli tahribatın büyük bir hızla bütün kültürel verileri yok ettiği göz önünde bulundurularak, Edremit Körfezi'nin güney kesimindeki arkeolojik ve tarihsel mirasın korunması için yapılan bu çalışmada, bütün kültürel süreçlerin önemli bir tahribat göstermesine rağmen en çok etkilenen süreçlerin başında Ortaçağ süreci geldiği görülmüştür. Anadolu'nun diğer bölgelerinden farklı bir tarihsel kimlik göstermesine ve Türk kimliği hayli geç gelmesine, ağır tahribat faaliyetlerine ve bilimsel yanılgılara uzanabilecek dikkatsiz ve aceleci yorumlarla yapılan yaklaşımlara rağmen Edremit Körfezi'nin güney kesimi Kuzey Batı Anadolu Kültürel kimliği ve Arkeolojisi için önemli bir alan teşkil etmektedir.

Dip Notlar :

- 1) Edremit Körfezi'nin güney kesimi arkeolojik ve sanat tarihsel araştırmalara konu olmamış ve yoğun turistik faaliyetlere açık olmasına rağmen çeşitli art niyetler ve değişik amaçlar doğrultusunda yeterince çalışılmadan kalmıştır. Yazarın bu bölgede gerçekleştirmiş olduğu ' Balıkesir İli Ayvalık, Gömeç, Burhaniye, Edremit ve Havran İlçeleri'nde Pre- Ve Protohistorik Yerleşmeler Yüze Araştırması Projesi ' kapsamındaki çalışmalar bağlamında teşhis edilen veriler esas alınarak ortaya konmuş bulunan bu çalışma geniş boyutlu ve kapsamlı bir bütün teşkil eden ana kitap projesinin bir parçasıdır.

KAYNAKÇA:

Beksaç, E. ‘ Balıkesir İli Ayvalık ve Gömeç İlçelerinde Pre Ve Protohistorik Yerleşmeler Yüzey Araştırması ‘, XVI. Araştırma Sonuçları Toplantısı ,Ankara, 1999, s. 109-119

‘ Balıkesir İli Ayvalık, Gömeç, Burhaniye Ve Edremit İlçelerinde Pre ve Protohistorik Yerleşmeler Yüzey Araştırması ‘, 17. Araştırma sonuçları Toplantısı,Ankara, 2000, s. 115-126,

‘ Balıkesir İli Ayvalık, Gömeç, Burhaniye, Edremit Ve Havran İlçelerinde Pre Ve Protohistorik Yerleşmeler Yüzey Araştırması ‘, 18. Araştırma Sonuçları Toplantısı, (Basımda)

Judaich, W. ‘ Bericht über eine Reise im nordwestlichen Kleinasien ‘,Sitzungsbericht der Königlich Preussischer Akademie der Wissenschaften, Berlin, 1898, s. 531-555

Lambrianidis, Ket al.’ Madra Çay ‘, Anatolian Archaeology,2,1996,s. 25-26

‘Madra Çay‘,Anatolian Archaeology,3, 1997, s. 18-19

‘The Madra Çay Delta Archaeological Project 1996 Season ‘,, XV. Araştırma Sonuçları Toplantısı, Ankara, 1997, s. 397-419

Stauber, J. Die Buche Von Adramytteion. Bonn, 1996

Tomaschek, W Zur Historische Topographie Von Kleinasien im Mittelalter. Wien, 1891

Wiegand, T ' Reissen in Mysien ' , Mitt. Des Kaiserlich Deutschen Archeologie Institut, Athenische Abt., 29 ,Athina, 1904,